

27. *Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hohlopedia.org.ua/Ekonomichna_entsyklopediya/page/korespondentsiya.4130.*

28. *Про поштовий зв'язок : Закон України від 4 жовтня 2001 р. – ВВРУ. – 2002. – № 6. – Ст. 39.*

Мігашук М. І. Кореспонденція як об'єкт суб'єктивного права.

Стаття присвячена дослідженню властивостей кореспонденції як об'єкта особистих немайнових прав. Автор вважає, що це нематеріальне, віддільне, об'єктивоване благо, яке здатне оцінюватися у грошах.

Ключові слова: кореспонденція, особисте немайнове благо, нематеріальне благо, об'єкт.

Мигашук М. И. Корреспонденция как объект субъективного права.

Статья посвящена исследованию свойств корреспонденции как объекта личных неимущественных прав. Автор считает, что это нематериальное, отделимое объективируемое благо, которое способно оцениваться в деньгах.

Ключевые слова: корреспонденция, личное неимущественное благо, нематериальное благо, объект.

Migaschuk M.I. Correspondence as an object of subjective rights

The article investigates the properties of correspondence as an object of moral rights. The author believes that it is intangible, inseparable, objective benefit that can be measured in money.

Key words: correspondence, personal non-property benefit, intangible benefit, facility.

Мирза С.С.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ У ПРАЦЯХ УЧЕНИХ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

УДК 340. 15: 347.0 (4/8)«19/20»

Постановка проблеми. Вагому частину української юридичної науки кінця ХІХ – першої половини ХХ століття складають цивільно-правові дослідження. Найбільш відомими вченими у цій галузі були Є. В. Васьковський, В. М. Гордон, О. М. Гуляєв, П. П. Цитович, Ю. С. Гамбаров, Г. Ф. Шершеневич, С. В. Пахман та інші науковці. Деякі з них проживали та займалися наукою ци-

вільного права на території України. Їх наукові здобутки і зараз мають успіх серед сучасних учених-цивілістів, теоретиків права, які використовують їх у своїх наукових працях.

Аналіз останніх досліджень. Слід зауважити, що наукова діяльність вищезазначених учених була досліджена такими авторами як М. Ю. Барщевський, А. І. Васюк, Т. О. Желдибіна, В. Д. Зорькін, І. А. Іванников, І. С. Канзафарова, І. В. Корнієнко, Р. А. Майданик, О. І. Овчинніков, А. В. Поляков, П. М. Рабінович, В. О. Томсінов, Ю. С. Шемшученко.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Враховуючи усе вищенаведене, метою даної статті є дослідження цивільно-правових інститутів у працях учених української юридичної науки кінця XIX – першої половини XX століття.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш помітних постатей у цивілістичній науці досліджуваного періоду є класик вітчизняної цивілістики Євген Володимирович Васьковський (1866-1942) [1, с. 227]. Більш того, ім'я Є. В. Васьковського пов'язане із Одесою, а саме із Імператорським Новоросійським університетом, де він спочатку вчився на юридичному факультеті, а пізніше викладав. Історичні факти та наукові твори видатного вченого говорять нам про те, що Є. В. Васьковський займався розробкою проблем у багатьох галузях права. Так, за його редакцією у світ виходили підручники по цивільному праву, морському торговому праву, цивільно-процесуальному праву. Однак, зауважимо, що найбільшу увагу Є. В. Васьковський приділяв проблематиці цивілістичної науки, тому що саме в її розвитку вчений убачав один із факторів майбутнього розквіту економічних відносин та в кінцевому рахунку економіки країни [2, с. 35].

Цивілістичне учення Є. В. Васьковського викладено, передусім у працях, присвячених загальній частині цивільного права, які мають чітко виражену теоретичну спрямованість. Предметом дослідження Є. В. Васьковського були речове право, а саме поняття володіння, як однієї із складових тріади права власності, а також повноваження щодо набуття рухомих речей в цивільному праві; поняття і строки позовної давності та правове положення

церковних земель в цивільному праві, які автор висвітлював у наукових статтях «Журнале Санкт-Петербургского юридического общества» та в «Журнале Министерства юстиции».

Наступною історичною постаттю у вітчизняній цивілістичній науці є український вчений-правознавець, доктор цивільного права, професор, академік Всеукраїнської Академії наук Володимир Михайлович Гордон (1871-1926). В. М. Гордон уродженець міста Лохвиця Полтавської губернії, який у 1894 році закінчив юридичний факультет Імператорського Санкт-Петербурзького університету. З 1906 року учений викладав у Імператорському Харківському університеті цивільне право і цивільний процес. Недарма В. М. Гордона вважають засновником харківської школи права.

Наукова діяльність В. М. Гордона значно вплинула на розвиток науки в галузі як матеріального, так і процесуального права. Учений є автором близько ста наукових праць. Усі вони відзначалися фундаментальністю, широтою і глибиною досліджень, логічним викладенням матеріалу. Однак більшість наукових праць В. М. Гордона була все ж таки присвячена поглибленій розробці питань цивільного процесу. Так, докторська дисертація ученого «Позови про визнання», яку він захистив у 1906 році в Ярославлі, і сьогодні є однією з фундаментальних робіт у науці цивільно-процесуального права. Окрім цього, В. М. Гордон постійно розробляв учення про позови, про що свідчать деякі його наукові праці, до речі, як наукові статті, так і монографії [3; 4; 5; 6].

Далі відзначимо, що фундаментальні праці у галузі цивілістики, що зберігають свою актуальність до сьогодні пов'язані з ім'ям видатного українського правознавця, доктора римського права, академіка Всеукраїнської Академії наук Олексія Михайловича Гуляєва (1863-1923). О. М. Гуляєву 1885 році закінчив історико-філологічний факультет Київського університету. Після стажування у Берліні, куди учений був відраджений у 1887 році, О. М. Гуляєв спочатку стає приват-доцентом, а пізніше – екстраординарним професором Дерптського університету. У 1893 році після захисту докторської дисертації О. М. Гуляєва було обрано

ординарним професором кафедри римського, цивільного та торгового права Київського університету [7]. Поряд із науковою та викладацькою діяльністю О. М. Гуляєв плідно займався судовою практикою. Це підтверджують історичні факти, згідно з якими у 1896 році Олексій Михайлович був членом Київського окружного суду, а з 1903 року – Київської судової палати.

О. М. Гуляєв був прихильником позитивістських правових концепцій, але вирішуючи конкретні правові питання, учений часто звертався до історії виникнення та розвитку певного правового інституту. У своїй науковій праці «Про відношення російського цивільного права до римського» автор досліджував римське і цивільне право та неодноразово вказував на використання в цивільному праві доктринальних положень римських юристів [8, с. 3]. О. М. Гуляєв одним із перших серед вітчизняних учених-цивілістів аналізував значення загальних принципів цивільного права та ролі сенатської практики у формуванні юридичної науки. До того ж, учений був укладачем навчального посібнику «Російське цивільне право» [9], яке мало значний успіх, про що свідчить його перевидання у 1907, 1911, 1912 роках.

Приблизно у той же історичний період часу дослідженням проблем в науці цивільного права займався Петро Павлович Цитович (1843-1913) – український, російський правознавець, професор, доктор цивільного права, який навчався на юридичному факультеті Харківського університету і в 1866 році закінчив його [10].

Коло наукових інтересів ученого складало: способи набуття права власності; спадкові правовідносини, які цивіліст досліджував у своїй магістерській дисертації «Вихідні моменти в історії російського права спадкування»; а також гроші як об'єкт цивільного права, що також були розглянуті П. П. Цитовичем вже у докторській дисертації. До речі, саме після захисту докторської дисертації П. П. Цитович отримав ступінь доктора цивільного права і був обраний професором Новоросійського університету по тій же кафедрі. Отже, ім'я цього ученого-цивіліста також пов'язане із формуванням та розвитком одеської школи права.

Окрім підручників з цивільного права П. П.Цитовичприсвятив свої наукові праці вирішенню проблем у торговому морському та вексельному праві.Наукові здобутки цього ученого характеризуються послідовним встановленням зв'язку юридичних норм із станом та особливостями цивільних відносин, які існували на той час в суспільстві.

Наступним представником вітчизняної цивілістичної школи кінця XIX – першої половини XX ст. є Юрій СтепановичГамбаров (1850-1926), який після закінчення юридичного факультету Московського університету працював судовим слідчим. Пізніше у 1880 році Ю. С. Гамбарову Московському університеті захистив магістерську дисертацію на тему: «Добровільна і безоплатна діяльність у чужому інтересі». Наукова діяльність цього ученого також пов'язана із одеською школою права, оскільки у1880році його було обрано доцентом кафедри цивільного права в Новоросійському університеті, де він викладав цивільне право до 1884 року [11, с. 2].

Ю. С. Гамбаровє представником наукового напрямку соціальної юриспруденції, прихильником порівняльно-історичного методу вивчення права. Слід відзначити, що сферу наукових інтересів Ю. С. Гамбарова становили не тільки проблеми цивільного права, а йтеорії держави і права. Отже, можна зробити висновок, що Ю. С. Гамбаров був не тільки цивілістом, а й теоретиком права.

На наукові твори Ю. С. Гамбаровазначно вплинули погляди Р. Іеринга. У своїй науковій праці «Право в його основних моментах» автор висловив власний погляд на право, розглядаючи його не як примусову силу, а як мотив, щоістотно впливає на волю людини, на його думку.Учений відзначав, що право є «практичним регулятором суспільного життя з метою забезпечення задоволення людських потреб»[12, с. 2].

Ю. С. Гамбаров був прихильником розмежування права і закону,він визнавав наявність «вищого» права як ідеальної мети.До того ж, учений вважав, що закон є більш-менш точним відображенням права. При цьому він виділяв у праві два елементи: теоретичний (учення про право) і практичний (владна воля суспіль-

ства). На думку автора, завдяки першому елементу визначається те, що відбувалося чи має відбуватися в людських відносинах; завдяки другому - здійснюється підпорядкування нормам права.

Також Ю. С. Гамбаровим було розроблено «Курс цивільного права», куди увійшло не тільки російське, а й «загальне цивільне право», яке формувалося у різних народів на певному історичному етапі. Учений зазначав, що обмеження вивчення права тільки національним законодавством не дає можливості глибокого його пізнання. У зв'язку із цим Ю. С. Гамбаров велику увагу приділяв роботам зарубіжних учених-правознавців.

Одним із найбільших вітчизняних учених-правознавців є представник юридичного позитивізму рубежу XIX-XX ст. Габріель Феліксович Шершеневич (1863-1912), який у 1885 році закінчив юридичний факультет Казанського університету. Г. Ф. Шершеневич працював спочатку в Казанському, а пізніше у Московському університеті. Коло його наукових інтересів складало: земельне право, торгове право, конкурсне право, авторське право, кодифікація цивільного права, зокрема, актуальне питання про створення Цивільного уложення Російської імперії. Окрім цивілістики учений займався розробкою загальнотеоретичних правових конструкцій, його цікавили загальні питання теорії держави і права. Так, своє вчення про державу і право Г. Ф. Шершеневич створював на основі формально-догматичної методології юридичного позитивізму [13, с. 5]. Вивчаючи правові явища і конструюючи своє розуміння науки про право, учений використовував також досягнення соціології, філософії, політичної економії та інших наук.

Відзначимо, що загальні теоретичні погляди Г. Ф. Шершеневича склалися під впливом тих суперечок, які велися в цивілістиці пореформеного періоду, коли, власне, і відбувалося її становлення. За своїми теоретичними поглядами учений поділяв погляди юристів позитивістського напрямку і був послідовником Р. Ієрінга.

Важливим моментом для розвитку науки цивільного права є те, що Г. Ф. Шершеневич одним із перших у вітчизняній літературі зробив спробу охарактеризувати історію становлення і розвит-

ку вітчизняної цивілістики, починаючи з XVIII ст. до початку XX ст. У науковій праці «Нариси з історії кодифікації цивільного права» автор виразив свої суспільно-політичні погляди. У зазначеній праці Г. Ф. Шершеневич обґрунтував сенс підготовки кодексів цивільного, кримінального та процесуального права, які полягали у створенні юридичних норм - «простих, ясних і погоджених з конституцією» [14, с. 147]. Цікаво, що Г. Ф. Шершеневич, як і не менш відомий вітчизняний учений-цивіліст С.В. Пахман, звернувся до історії кодифікації паралельно з розробкою власного курсу цивільного права.

Курси цивільного права Г. Ф. Шершеневича, зокрема, відомий «Підручник російського цивільного права» був високо оцінений його сучасниками. Учений визначав цивільне право як «сукупність юридичних норм, що визначають приватні відносини окремих осіб у суспільстві», а також вбачав зміст юридичної норми у правилах, (вироблених життям або встановлених законом), що регулюють шляхом примусу відносини між громадянами [15, с. 17]. Доречно згадати, що при дослідженні цивільно-правових інститутів Г. Ф. Шершеневич використовував не тільки традиційні історичний та догматичний методи, а й нові – соціологічний і критичний. Даний підхід відкривав перспективу переходу від емпіричного аналізу окремих правових явищ до порівняльних і соціологічних узагальнень.

Наступним представником юридичної науки, який займався дослідженням проблем науки цивільного права є Семен Вікентійович Пахман (1825-1910) – один із засновників харківської школи цивілістики. Його ім'я пов'язане з такими містами як Одеса і Харків. С. В. Пахман, будучи вихованцем Одеського Рішельєвського ліцею, в якому, до речі, викладав його батько, в подальшому зробив вагомий внесок у формування харківської школи права.

Свої погляди у галузі цивільного права С. В. Пахман виклав у багатьох наукових працях, присвячених проблемам цивільного права та загальної теорії права. Однією з найбільш відомих його праць з цивілістики є «Звичайне цивільне право в Росії (юридичні

нарисі)». Вказана книга стала фундаментальною творчою теоретичною працею, в якій автор намагався «прояснити, які юридичні начала, окрім права писаного, існують та дотримуються в народному побуті у сфері тих відносин, що входять до складу цивільного права» [16, с. 11].

У науковій спадщині С.В. Пахмана особливо виділяються такі його праці як «Історія кодифікації цивільного права», вищезазначене «Звичайне цивільне право в Росії», промова «Про сучасний рух у правовій науці», доповідь «Про предмет і систему цивільного уложення», стаття «Про значення особи в галузі цивільного права» та стаття «До питання про застосування давності до церковних земель», які зіграли значну роль у формуванні системи юридичної освіти в цілому в Росії і на українських землях - зокрема.

Працюючи в Харківському університеті, Пахман продовжив розробки теми звичайного права –вельми актуальної для української юриспруденції, які він почав досліджувати ще під час роботи в Казані. Він усвідомлював, що більша частина населення Росії живе не за писаними законами, а відповідно до правил, що склалися протягом поколінь у вигляді звичаїв. Вивчення народних юридичних звичаїв С.В. Пахман вважав необхідним не тільки в пізнавальних, але і в практичних цілях. На його думку, майбутня кодифікація цивільного права Росії «не може вже ігнорувати ті звичайні юридичні начала, які існують і дотримуються в самому житті населення країни» [17, с. 198]. Значна частина висновків була зроблена ним на основі українського матеріалу – волосних судів Харківської, Полтавської, Київської та Катеринославської губерній.

Учений досліджував у даній науковій праці проблеми різних інститутів цивільно-правової науки, зокрема, ним були розглянуті питання щодо способів забезпечення зобов'язань, правової природи векселів, предмету та системи цивільного права та ін.

Висновок. Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновки, що С. В. Васильовський, В. М. Гордон, О.М. Гуляев, П. П. Цитович, Ю. С. Гамбаров, Г. Ф. Шершеневич, С.В. Пахман

є яскравими представниками української юридичної науки кінця XIX – першої половини XX століття. Їх праці відносяться до класики наукової юридичної думки. Кожен напрямок дослідження цих науковців став основою для формування та подальшого розвитку концепцій, ідей у науці цивільного права, цивільно-процесуального права, торгового права в різні історичні періоди. Завдяки науковій спадщині цих учених сучасні концепції отримали достатньо ґрунтовний потенціал для подальшого розвитку цивілістичної науки і повинні використовуватися як основа в сучасних дослідженнях.

1. Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник. – Т. 2. – А-І. – Вид. друге, доп. – О. : Астропринт, 2005. – 743 с.
2. Васьковський Е. В. Учебник гражданского права / Е. В. Васьковский. – СПб.: Изд. Н. К. Мартынова, 1894. – Вып. 1: Введение и общая часть. – 169 с.
3. Гордонъ В. М. Допустимость изменения иска. Отд. отт. изъ журн. науч. юриспруденції «Вопр. Права» / В. М. Гордонъ. - 1912 г. - кн. 9. - Типо-Литогр. Т-ва «Владимірь Чичеринъ». – М. - 1912. – 284 с.
4. Гордонъ В. М. Искъ о воспреещеніи / В. М. Гордонъ. -СПб: Тип. т-ва «Обществ. Польза», 1913. - 25 с.
5. Гордон В. М. Основание иска в составе изменения исковых требований / В. М. Гордон. - Ярославль: Тип. Губ. правления, 1902. - 316 с. (захищена 1902 р. у Санкт-Петербурзькому університеті магістерська дисертація).
6. Гордон В. М. Иски о признании / В. М. Гордон. - Ярославль: Тип. Губ. земск. Управы. - 1906. - 370 с.
7. Большая русская биографическая энциклопедия // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mirslivarej.com/bigbioenc_a
8. Гуляев А. М. Об отношении русского гражданского права к римскому : (Вступ. лекція, чит. 16 сент. 1894 г.) / А.М. Гуляев. - Киев : тип. Имп. Ун-та св. Владимира В.И. Завадского, 1894. - 16 с.
9. Гуляев А.М. Русское гражданское право : Обзор действующего законодательства, кассационной практики Прав. сената и проекта Гражданского уложения : Пособие к лекциям. проф. А.М. Гуляева / А. М. Гуляев. - Изд. 4-е, пересмотр. и доп. - СПб. : Тип. М.М. Стасюлевича, - 1913. – XIV. - 638 с.

10. Сливцикий В. *Биография П. П. Цитовича. // Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования. 1805—1905 / I, II. История Факультета. Биографический словарь-профессоров и преподавателей / Под ред. проф. М. П. Чубинского и проф. Д. И. Багалея. - Харьков: тип. «Печ. дело», 1908. – VIII. - III с.*
11. Томсинов В. А. *Юрий Степанович Гамбаров (1850-1926) // Томсинов В. А. Российские правоведы XVIII-XX веков: Очерки жизни и творчества : в 2-х томах. – М. : Зерцало, 2007. – Т. 2. – С. 2-21.*
12. Гамбаров Ю. С. *Право в его основных моментах / Ю. С. Гамбаров // Сборник по общественным юридическим наукам. - Вып. - I. – СПб. – 1889. – 112 с.*
13. Желдыбина Т. А. *Государственно-правовые взгляды Г. Ф. Шершеневича : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 – «Теория и история права и государства ; История учений о праве и государстве» / Т. А. Желдыбина. – Саратов, 2007. – 30 с.*
14. Шершеневич Г. Ф. *Очерки по истории кодификации гражданского права [Германия] / Г. Ф. Шершеневич // Ученые записки Казанского университета. - 1899. - Кн. 7 - С. 145-184.*
15. Шершеневич Г. Ф. *Учебник русского гражданского права / Г. Ф. Шершеневич. - 9-е изд. - М.: Издание Бр. Башмаковых, 1911. – VIII. - 851 с.*
16. Пахман С. В. *Обычное гражданское право в России (юридические очерки) / С. В. Пахман. Тома I-II - С.-Петербург, Типография II-го отделения собственной Е. И. В. Канцелярии, 1877-1879 гг. – 467 с.*
17. Пахман С. В. *К вопросу о предмете и системе русского гражданского уложения / С. В. Пахман // Журнал гражданского и уголовного права. – 1882. – Кн. 8. – С. 193-222.*

Мырза С. С. Основні напрямки дослідження цивільно-правових інститутів у працях учених української юридичної науки кінця XIX – першої половини XX століття

Розглядається висвітлення основних напрямків дослідження цивільно-правових інститутів у працях учених української юридичної науки кінця XIX – першої половини XX століття

Ключові слова: цивільно-правові інститути, цивілістика, Новоросійський університет, Казанський університет, Московський університет, Київський університет

Мырза С. С. Основные направления исследования гражданско-правовых институтов в трудах ученых украинской юридической науки конца XIX – первой половины XX столетия

Рассматривается осветление основных направлений исследования гражданско-правовых институтов в трудах ученых украинской юридической науки конца XIX – первой половины XX столетия

Ключевые слова: гражданско-правовые институты, цивилистика, Новороссийский университет, Казанский университет, Московский университет, Киевский университет

Mirsa S. S. Main directions of research of civil and legal institutions of scholars in Ukrainian jurisprudence late XIX - early XX century.

Considered illumination of main directions of the study of civil and legal institutions in the writings of scholars Ukrainian jurisprudence late XIX - early XX century.

Key words: civil institutions, civil law, Novorossiysk University, Kazan State University, Moscow University, the University of Kiev.

Олійник О.С.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

УДК 330.341.1:347.77(477)

Розвиток інноваційної діяльності є однією з важливих умов економічного росту кожної країни. В Україні у зв'язку з економічною нестабільністю та науково-технічним відставанням, що уповільнює темпи розвитку промисловості, проблема активізації інноваційної діяльності стоїть особливо гостро. Державна підтримка і регулювання рівня та інтенсивності інноваційної діяльності є вирішальною умовою для досягнення стабільних темпів зростання економіки. За допомогою державного втручання в інноваційну сферу забезпечується збалансованість промислової політики та підвищення інноваційної активності держави. Важливе значення при цьому має правове регулювання відносин, які складаються в сфері інноваційної діяльності.

На 27 пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав – учасниць СНД постановою від 16.11.2006 р. №27-16 був затверджений Модельний закон про інноваційну діяльність, метою якого стала гармонізація законодавства держав – учасниць СНД у галузі інноваційної діяльності, направленої на під-